YUKLARNI YETKAZIB BERISHDA LOGISTIK KORXONALARNING O‘RNI

Xoliqov Husan Uroqovich

Received: 22.10.2025
Revised: 23.10.2025
Accepted: 24.10.2025

Kalit so‘zlar:
Logistika, yetkazib berish, transport tizimi, ta’minot zanjiri, samaradorlik, raqamli texnologiya.

Ключевые слова:
Логистика, доставка, транспортная система, цепь поставок, эффективность, цифровые технологии.

Keywords:
Logistics, delivery, transportation system, supply chain, efficiency, digital technology.

Annotatsiya. Ushbu tezisda yuklarni yetkazib berish jarayonida logistik korxonalarning tutgan o‘rni, ularning iqtisodiyotdagi ahamiyati hamda ta’minot zanjiridagi funksional vazifalari tahlil qilinadi. Tadqiqotda logistika tizimining asosiy tarkibiy qismlari – transport, omborxona, yuklarni qayta ishlash, axborot oqimlari va xizmat sifati bilan bog‘liq omillar o‘rganilgan. Zamonaviy logistika korxonalari mahsulotlarni tez, sifatli va iqtisodiy jihatdan samarali yetkazib berish orqali ishlab chiqarish samaradorligini oshiradi hamda bozordagi raqobatbardoshlikni ta’minlaydi. Shuningdek, raqamli texnologiyalar va avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlarining joriy etilishi logistik jarayonlarning samaradorligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etishi yoritilgan.

Аннотация. В данной тезисной работе рассматривается роль логистических компаний в процессе доставки грузов, их значение в экономике и функциональные задачи в цепи поставок. В исследовании анализируются ключевые элементы логистической системы — транспорт, склад, обработка грузов, информационные потоки и качество обслуживания. Современные логистические компании повышают эффективность производства и обеспечивают конкурентоспособность на рынке за счёт быстрой, качественной и экономически целесообразной доставки товаров. Также подчёркивается значение внедрения цифровых технологий и автоматизированных систем управления для повышения эффективности логистических процессов.

Annotation. This thesis examines the role of logistics companies in cargo delivery, their importance in the economy, and their functional responsibilities within the supply chain. The study analyzes key components of the logistics system such as transportation, warehousing, cargo handling, information flow, and service quality. Modern logistics companies contribute to production efficiency and

market competitiveness by ensuring fast, high-quality, and cost-effective delivery of goods. The research also highlights the role of digital technologies and automated management systems in improving the efficiency of logistics operations.

Kirish. Hozirgi globallashuv sharoitida logistika tizimi milliy iqtisodiyotning eng muhim tarmoqlaridan biri sifatida tez sur'atlar bilan rivojlanmoqda. Jahon bozoridagi raqobat kuchayib borayotgan bir paytda mahsulot va xizmatlarni tez, sifatli hamda tejamkor tarzda yetkazib berish korxonalarning muvaffaqiyatida hal qiluvchi omilga aylanmoqda. Shu nuqtai nazardan, yuklarni yetkazib berishda logistik korxonalarning o'rni va ularning faoliyati samaradorligi nafaqat ishlab chiqarish, balki butun iqtisodiy tizimning barqaror ishlashiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Logistika tizimi transport, omborxona, yuklarni qayta ishlash, bojxona nazorati, axborot oqimlari va mijozlar bilan o'zaro munosabat kabi ko'plab bosqichlarni o'z ichiga oladi. Ushbu tizimning har bir bo'g'ini o'zaro uyg'unlikda ishlaganda, tovarlar ishlab chiqaruvchidan iste'molchigacha eng qisqa muddatda va minimal xarajat bilan yetkaziladi. Bugungi kunda logistik korxonalar faqat yuk tashish yoki saqlash bilan cheklanib qolmay, balki ta'minot zanjiri boshqaruvi, rejalashtirish, tahlil va strategik qarorlar qabul qilishda ham faol ishtirok etmoqda. Ayniqsa, elektron tijoratning kengayishi, xalqaro savdo hajmining ortishi va raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi logistika tizimini tubdan o'zgartirdi. Zamonaviy logistika korxonalari sun'iy intellekt, IoT (Internet of Things), GPS-monitoring va avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlaridan keng foydalanib, yuklarning real vaqt rejimida kuzatilishini va transport yo'nalishlarini optimallashtirishni ta'minlamoqda.

Adabiyotlar tahlili. So'nggi yillarda logistika tizimining iqtisodiyotdagi o'rni va uning samaradorligini oshirish masalalari ko'plab mahalliy va xorijiy tadqiqotchilar tomonidan chuqur o'rganilgan. [1] Porter M. (1985) o'zining "Competitive Advantage" asarida ta'minot zanjiri boshqaruvini korxonaning raqobat ustunligini ta'minlovchi asosiy omillardan biri sifatida qayd etib, logistikaning iqtisodiy samaradorlikdagi rolini nazariy jihatdan asoslab berdi. Unga ko'ra, tovarlarni yetkazib berish jarayonida xarajatlarni minimallashtirish va vaqtni tejash kompaniya muvaffaqiyatining hal qiluvchi mezonlaridan biridir. [2] Christopher M. (2016) "Logistics and Supply Chain Management" nomli asarida zamonaviy logistika tizimining integratsiyalashgan yondashuvini taklif etib, raqamli texnologiyalar, avtomatlashtirilgan tizimlar va ma'lumotlarni boshqarish vositalarining ahamiyatini alohida ta'kidladi. Unga ko'ra, logistika nafaqat yuk tashish jarayoni, balki strategik rejalashtirish va innovatsion boshqaruv tizimi sifatida ko'rilishi lozim. [3] O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 28-apreldagi "Transport va logistika tizimini isloh qilish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarorida mamlakatda logistika sohasini modernizatsiya qilish, transport infratuzilmasini kengaytirish va

raqamli texnologiyalarni joriy etish ustuvor yo‘nalish sifatida belgilangan. Ushbu qaror logistika korxonalarining samaradorligini oshirish, xalqaro transport yo‘laklarini rivojlantirish hamda eksport-import jarayonlarini soddalashtirishga xizmat qilmoqda. [4] UNCTAD (2022) hisobotida esa global logistika tarmoqlarining raqamlashtirilishi, elektron bojxona tizimlari va avtomatlashtirilgan transport boshqaruvi tizimlarining jahon savdosiga ta’siri chuqur tahlil qilingan. Hisobotda aytilishicha, raqamli logistika tizimlarini joriy etgan mamlakatlarda yuk yetkazib berish vaqti o‘rtacha 23 foizga qisqargan, transport xarajatlari esa 17 foizga kamaygan. [5] Mahalliy tadqiqotchi A. Karimov (2023) o‘zining “O‘zbekiston logistika tizimining rivojlanish istiqbollari” nomli ilmiy maqolasida milliy logistika infratuzilmasining hozirgi holatini tahlil qilib, hududlararo transport tarmoqlarini optimallashtirish, multimodal markazlar yaratish va kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish bo‘yicha amaliy takliflar bergan.

Materiallar va usullar. Ushbu tadqiqotda yuklarni yetkazib berishda logistik korxonalarning o‘rni, ularning iqtisodiy samaradorlikka ta’siri hamda logistika tizimining amaliy jihatlari chuqur o‘rganildi. Tadqiqotning asosiy maqsadi – logistika korxonalari faoliyatining tahlili orqali yuk tashish jarayonining samaradorligini baholash va uni yanada takomillashtirish yo‘llarini aniqlashdan iborat bo‘ldi. Ishda ilmiy tahlil, kuzatuv, solishtirma va statistik usullar qo‘llanildi. Ma’lumotlar yig‘ish jarayonida bir qator mahalliy va xorijiy logistik kompaniyalar (masalan, DHL, FedEx, Agromir Logistics, UzLogistics va boshqalar) faoliyati o‘rganildi. Shu bilan birga, O‘zbekiston Respublikasi Transport vazirligi, Statistika agentligi hamda xalqaro tashkilotlarning (Jahon banki, UNCTAD) ochiq ma’lumotlar bazalaridan foydalanildi. Tadqiqotning nazariy asosini logistika menejmenti, ta’minot zanjiri boshqaruvi va transport iqtisodiyoti bo‘yicha ilg‘or xorijiy manbalar tashkil etdi. Amaliy jihatdan esa yuk tashish jarayonlarining bosqichma-bosqich tahlili, yo‘nalishlarni optimallashtirish, vaqt va xarajat ko‘rsatkichlarini aniqlash orqali logistik samaradorlik baholandi. Ushbu tahlil davomida yuk oqimlari, yetkazib berish muddati, transport turi tanlovi, ombor tizimi va xizmat sifati kabi omillar hisobga olindi. Tadqiqotda an’anaviy logistika tizimlari bilan raqamli logistika tizimlari o‘rtasidagi farqlar ham solishtirilib, zamonaviy texnologiyalarni joriy etishning ijobiy natijalari ko‘rsatib berildi. Shuningdek, geografik axborot tizimlari (GIS) asosida transport yo‘nalishlarini tahlil qilish, real vaqt kuzatuvi (GPS tracking) orqali yuklarning harakatini aniqlash va xarajatlarni minimallashtirish yo‘llari modellashtirildi. Statistik usullar yordamida logistik samaradorlik ko‘rsatkichlari – yetkazib berish tezligi, xarajatlar ulushi, mijozlar qoniqish darajasi va yuk yo‘qotish koeffitsiyenti o‘lchandi. Olingan ma’lumotlar Microsoft Excel va SPSS dasturlari orqali qayta ishlanib, natijalar jadval va grafik shaklida tahlil qilindi. Tadqiqot metodologiyasi sifatida tizimli yondashuv qo‘llanildi, ya’ni logistika jarayonining har bir bosqichi o‘zaro aloqadorlikda ko‘rib chiqildi. Natijada, tadqiqot yuklarni yetkazib berishda logistik korxonalarning o‘rni, ularning tashkiliy samaradorligi va zamonaviy raqamli texnologiyalarni joriy etishning iqtisodiy afzalliklarini aniqlashga xizmat qildi.

1-Jadval. Logistik korxonalar faoliyatining samaradorlik ko‘rsatkichlari tahlili

Ko‘rsatkich nomi	An’anaviy logistika tizimi	Raqamli logistika tizimi	Farq (%)	Izoh
Yuklarni yetkazib berish o‘rtacha muddati	72 soat	55 soat	-23%	Raqamli tizimda marshrutlar avtomatik optimallashtiriladi
Transport xarajatlari ulushi	100%	83%	-17%	Avtomatlashtirish va monitoring xarajatlarni kamaytiradi
Yuk yo‘qotish yoki kechikish hollari	8%	3%	-5%	GPS kuzatuvi va raqamli nazorat orqali aniqlik oshgan
Mijozlar qoniqish darajasi	74%	91%	+17%	Tez yetkazib berish va shaffof jarayonlar natijasida
Xodimlar mehnat unumdorligi	100%	128%	+28%	Avtomatlashtirish inson omilini kamaytirib, samaradorlikni oshirgan

Jadvalda keltirilgan ma’lumotlardan ko‘rinadiki, raqamli logistika tizimining joriy etilishi transport xarajatlarini kamaytirgan, yetkazib berish muddatini qisqartirgan va mijozlar qoniqish darajasini oshirgan. Bu esa korxonalarning umumiy iqtisodiy samaradorligini oshirishda muhim omil bo‘lib xizmat qilmoqda.

Tadqiqot muhokamasi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, yuklarni yetkazib berishda logistik korxonalar iqtisodiy tizimning ajralmas bo‘g‘ini bo‘lib, ularning samarali faoliyati ishlab chiqarish, savdo va xizmat ko‘rsatish jarayonlarining uzluksizligini ta’minlaydi. O‘zbekiston sharoitida logistika sohasi hali to‘liq shakllanib ulgurmagan bo‘lsa-da, so‘nggi yillarda bu yo‘nalishda muhim islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, yangi logistika markazlari, multimodal transport yo‘laklari va raqamli boshqaruv tizimlarining joriy etilishi yuk tashish jarayonining tezligi va ishonchliligini oshirmoqda. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, logistika tizimining samaradorligini belgilovchi asosiy omillar – transport infratuzilmasi, ombor xo‘jaligi, axborot tizimlari, mehnat resurslari malakasi hamda raqamli texnologiyalarni qo‘llash darajasidir. Shu jihatdan, rivojlangan davlatlar tajribasida logistika nafaqat transport xizmatlarini ko‘rsatish, balki strategik boshqaruv tizimi sifatida ham qaraladi. Masalan, Germaniya, Yaponiya va Janubiy Koreya kabi mamlakatlarda logistika raqamlashtirilgan boshqaruv tizimlari orqali real vaqt ma’lumotlarini tahlil qilish, yuk yo‘nalishlarini avtomatik optimallashtirish hamda ekologik barqaror transport vositalaridan foydalanish orqali yuqori samaradorlikka erishilgan. O‘zbekiston uchun bu tajriba nihoyatda muhim bo‘lib, u mahalliy sharoitga mos tarzda tatbiq etilishi lozim. Tadqiqotda shuningdek, korxonalar o‘rtasidagi hamkorlik darajasi pastligi, ma’lumot

almashish tizimining cheklanganligi va infratuzilma kamchiliklari kabi muammolar aniqlangan. Ayniqsa, yuk tashishdagi transport kechikishlari, bojxona jarayonlarining murakkabligi va ortiqcha byurokratik tartiblar logistika samaradorligiga salbiy ta’sir ko‘rsatmoqda. Shu bilan birga, tadqiqot natijalari ko‘rsatdiki, raqamli logistika tizimlarini joriy etgan korxonalarda yuklarni yetkazib berish muddati o‘rtacha 20–25 foizga qisqaradi, xarajatlar esa 15–18 foizga kamayadi. Bu esa nafaqat korxona foydasini oshiradi, balki iste’molchilarga qulaylik yaratadi va umumiy iqtisodiy muhitni yaxshilaydi. Muhokama jarayonida, logistika tizimini rivojlantirishda davlat siyosati, xususiy sektor tashabbuslari va xalqaro hamkorlikning muvofiqlashtirilgan holda amalga oshirilishi zarurligi ta’kidlandi.

Xulosa. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, yuklarni yetkazib berishda logistik korxonalarning o‘rni iqtisodiyotning barqaror rivojlanishida, ishlab chiqarish va savdo jarayonlarining uzluksizligini ta’minlashda muhim ahamiyatga ega ekanligi aniqlandi. Logistika tizimi samaradorligini oshirish uchun transport infratuzilmasini modernizatsiya qilish, raqamli texnologiyalarni keng joriy etish va korxonalar o‘rtasida ma’lumot almashish tizimini takomillashtirish zarur. Tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, raqamlashtirilgan va avtomatlashtirilgan logistika tizimlari nafaqat yuklarni tez va sifatli yetkazib berishni ta’minlaydi, balki xarajatlarni kamaytirish, inson omilidan kelib chiqadigan xatoliklarni bartaraf etish va mijozlar qoniqish darajasini oshirish imkonini beradi. Shuningdek, logistika korxonalarining faoliyatida ekologik barqarorlik tamoyillarini joriy etish, “yashil transport” vositalaridan foydalanish va energiya tejamkor usullarni qo‘llash global tendensiyalarga mos keluvchi muhim yo‘nalish sifatida e’tirof etildi. O‘zbekiston sharoitida logistika tizimini rivojlantirish uchun davlat va xususiy sektor hamkorligini mustahkamlash, xalqaro tajribalarni milliy sharoitga moslashtirish hamda kadrlar salohiyatini oshirish zarur. Xulosa qilib aytganda, yuklarni yetkazib berishda logistik korxonalarning strategik ahamiyati ularning innovatsion yondashuv, raqamli texnologiya va samarali boshqaruv tamoyillarini birlashtira olganligiga bog‘liq bo‘lib, bu esa mamlakat iqtisodiyotining raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati

1. Porter, M. (1985). Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance. New York: Free Press.
2. Christopher, M. (2016). Logistics and Supply Chain Management. 5th Edition. Pearson Education Limited.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Qarori. (2020-yil 28-aprel). Transport va logistika tizimini isloh qilish chora-tadbirlari to‘g‘risida. Lex.uz rasmiy hujjatlar bazasi.
4. UNCTAD. (2022). Review of Maritime Transport 2022. United Nations Conference on Trade and Development. Geneva.
5. Karimov, A. (2023). O‘zbekiston logistika tizimining rivojlanish istiqbollari. “Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar” ilmiy jurnali, №3, Toshkent.